

Várday István

A Gutkeled nemzetségből származó Várday családból a legnagyobb tisztséget, és az ezzel járó elismertséget az a Várday István szerezte, akinek apja Pelbárt volt, anyja szintén az említett nemzetségből eredő, ismeretlen nevű, Báthory családból származó lány. István pontos születési idejét sem ismerjük, de egyéb adatokból arra következtethetünk, hogy 1420 körül született Bátorban. A fiatalember és a Várdayak az 1430/40-es évek fordulóján Jagelló Ulászló mellé álltak a pár hónapos V. László ellenében, s a jutalom nem maradt el, mert az előbbi 1440-ben Istvánnak, testvéreinek és unokatestvéreinek birtokot adományozott. István ekkoriban dönthetett úgy, hogy egyházi pályát választ. 1441-ben Ulászló kérésére ki is nevezték (nagy)váradai kanonoknak. A további lépéseket már saját erejéből kellett megtennie, az anyagi fedezet egy részét az egyházi jövedelme fedezte. 1444-ben a krakkói egyetemen találjuk, 1446. április 14-én a bécsi egyetemre iratkozott be, egy esztendő múlva a páduaira. Itt azonban pestisjárvány tört ki, így átment a ferrarai egyetemre, s amint a járvány csillapodott, 1450 közepén visszatért Páduába, s ott szerzett kánonjogi doktorátust augusztus 29-én. 1450. november 2-án már váradai kanonokként idehaza tartózkodott. Az egyetemi évek nem voltak hiábavalóak, mivel 1452-ben már hevesi főesperes és egri kanonok, de megtartotta a váradai kanokságot és persze annak jövedelmét is.

Bekapcsolódott a politikai életbe is. 1452 végén, amikor V. László megszabadult gyámja, III. Frigyes császár gondnoksága alól, magyar követség ment tiszteletére Bécsbe. Várday István a küldöttség tagjaként került V. László udvarába, ahol a három magyar tanácsos egyike lett. A király azt írta róla, hogy Várday őt sok fáradsággal és költséggel szolgálta. A Várdayakat mind az udvari, mind a Hunyadi-párt a maga emberének tartotta, és ők ez ellen nem is tiltakoztak, bár István és öccse, Aladár esetében nyilvánvaló hogy – az uralkodó bizalmasai lévén – szorosan kötődtek az udvarhoz és a királyi hatalom megerősítésén ténykedtek. V. László környezete, különösen Czillei Ulrik, nagy hangsúlyt helyezett a Várdayak megnyerésére, s az ő közreműködésével szerzett 1453. február 5-én országos vásár tartására jogot Várday István. Az oklevél szövege szerint: „*Warda mezővárosának Szent László utca, más néven Kápolna utca nevű részén, évi szabad vásárt adtunk és engedélyeztük Szt. Tamás apostol ünnepén (XII. 21.) s az azt megelőző napokon, amennyi csak a vásárra szükséges és kell, minden évben, mindazon kiváltságokkal, amelyek megilletik a szabad (királyi) városok vásárait.*” Megjegyzendő, hogy a korabeli Szent László utca nem azonos a maival.

Ettől kezdve Várday állandóan az uralkodó közvetlen szolgálatában áll, iskolázottságát diplomáciai küldetésben kamatoztatta. Követségben járt 1454 őszén a frankfurti birodalmi

gyűlésen, ahol a magyar küldöttség támogatást próbált szerezni egy újabb török ellenes kereszties hadjáratra. Követi a királyt Bécsbe majd Prágába. Ez utóbbi helyről írta 1453 novemberében unokatestvérének, Várday Miklósnak, hogy kincstárnoki tisztséget szerzett a számára, saját testvérének, Aladárnak pedig kamarási rangot. Saját maga is új stallumot töltött be, 1453-tól patai esperes volt, 1453-ban erdélyi prépostnak is nevezik 1454. február 15-én egri kanonokként és küüllői esperesként említik, egy hónap múlva ismét patai esperes. Ekkoriban tiltották az ilyen jellegű javadalom halmozást, ezért ő is a szokásos megoldásához folyamodott, vagyis pápai engedély birtokában a későbbiekben is megtarthatta korábbi javadalmát.

Várday Istvánt 1456 májusában V. László kinevezte alkancellárnak, ezzel ő a világi hierarchiában is igen előkelő helyre került, szeptemberben pedig megválasztották bácskalocsai érseknek. Ezt választás III. Callixtus pápa 1457. február 25-én jóváhagyta, és májusban Budán került sor a felszentelésre. Mivel mind a törökök támadása, mind a hazai politikai ellentétek miatt nagy volt a nyugtalanság, az érsek elhatározta, hogy Bácsos erős várat emeltet, s ehhez 1457-ben engedélyt is szerzett. Közben a közügyek intézésébe is jobban bekapcsolódott, s a király az érsekké történt megválasztása után kinevezte titkos kancellárnak, 1457 őszén pedig megbízta, hogy követség élén menjen Franciaországba és kérje meg az uralkodó számára VII. Károly lányának, Valois Magdolnának a kezét. V. László ezzel a friggyel akart szövetségest szerezni a török elleni harchoz. Az érsek októberben ékes latinsággal beszélt a király előtt, és ekkor került sor először Magyarország védőbástya-szerepének megfogalmazására: *„Te a kereszténység oszlopa vagy, az én legfőbb uram pedig annak pajzsa, te vagy a keresztény ház, az én legfőbb uram pedig annak védőfala...”*

Míg Várday István külhonban volt, idehaza V. László hirtelen elhunyt, s még jobban kiélesedett a viszály a Hunyadi-pártiak és ellenlábasaik között. Ebben a helyzetben az érsek kivárt, visszavonult egyházmegyéjébe, ám a frissiben megválasztott Hunyadi Mátyás az országnagyokat és főpapokat hűségükre kötelezte, ez alól Várday sem bújhatott ki, ha nem akarta elveszteni pozícióit. Mátyás kezdetben bizalmatlanul tekinthetett az elhunyt V. László bizalmasára, ám Várday reálpolitikusként azt kiáltotta, hogy „Meghalt a király, éljen a király!” 1460-ban már Bécsben találjuk Mátyás mellett, aki szintén birtokadományokkal honorálta a szolgálatait. 1463-ban Várday lett annak a küldöttségnek a vezetője, amely Ausztriába ment, hogy III. Frigyesztől visszaszerezze a Szent Koronát, hiszen ennek hiányában legitim módon nem koronázhatták meg Mátyást.

Az érsek-kancellár ezt a diplomáciai feladatot is sikerrel teljesítette. A hadszíntéren is kitűnt, amikor Mátyás rábízta, hogy akadályozza meg a törökök átkelését a Száván. Fáradozásainak

ellentételezéseként ismét birtokokat kapott, 1463-ban Bács megye főispánjának is kinevezték, sőt az 1464 elején egyesített fő- és titkos kancellária élére, Vitéz Jánossal együtt Várday Istvánt nevezte ki. Várday ebben a szerepében valamivel Vitéz fölé nő, s rangban meg is előzte őt, hiszen még ebben az évben a király a pápától neki kérte a bíborosi kalapot, ám kardinálissá való kinevezése különféle okok miatt csak 1468-ban történt meg.

Várday István a magas pozíciókban sem feledkezett el rokonairól, azokat mindenben támogatta, a lányoknak férjeket szerzett, egy fiúnak pedig olyan feleséget, akivel egy egész uradalom járt. Ez utóbbit azonban később a török előrenyomulás miatt a család elveszítette. István volt az is, aki 1465-ben belekezdett a ma már csak romjaiban látható kisvárdai vár építésébe, s az általa építtetett vár az 1470-71-es évekre nagyjából el is készült. A várépítés sok terhet szült, ezért a lakosok egy küldöttséget menesztettek az érsekhez. Ő belátván a kisvárdai polgárok által előadott sanyargatások igaz voltát, 1468-ban egy olyan szabadalomlevelet adott a mezővárosnak, amely különböző kiváltságokat tartalmazott annak érdekében, hogy *„a várost népek sokaságával díszítsük, és lakóinak nyomorúságán és szegénységén kegyes orvoslással segítsünk...”*

Várday István még megélte, hogy a kisvárdai vár felépült, de annak további sorsa már nem tőle függött, hiszen 1471 januárjában elhunyt. A pápai udvar küldöttje éppen útban volt hozzá, hogy elhozza neki a bíborosi kalapot, ezt azonban már csak a sírboltjára akaszthatták.